

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті висвітленні передумови фундаменталізації професійної підготовки та становлення вчителя нового покоління, формування високопрофесійної особистості в умовах європейської інтеграції, підвищення ефективності та якості освіти, та пошук нових форм та методів удосконалення професійної майстерності майбутніх вчителів у процесі навчання у ВНЗ.

Світ на порозі XXI століття переживає інтенсивний розвиток інтегративних процесів постіндустріального суспільства, яке потребує відповідної форми регіональної політичної та економічної організації. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства, а також дії у відповідності до власних переконань і цінностей.

Важливими умовами демократичного суспільства є громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, толерантності, вміння знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права та обов'язки, дотримувалися законів, мислили критично і незалежно. Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена також глибинними змінами в системі й структурі загальної середньої освіти та необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір. Це вимагає визначення концептуальних довгострокових стратегій щодо подальшого вдосконалення та розвитку педагогічної освіти. Вихідні положення Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України про "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", Державної програми "Вчитель" та інших нормативних актів.

Сучасні вимоги до вчителя і процесу його підготовки, які відображені в державних документах і законодавчих актах, зумовлені процесами інтенсивної інформатизації суспільства, мобілізації потенціалу системи самоорганізації навчання у вищій педагогічній школі для проходження всіх етапів професійного становлення, що забезпечують формування в майбутніх учителів цілісного досвіду педагогічної діяльності, а також основних компонентів педагогічної культури. Це вимагає перегляду традиційних уявлень про розвиток особистості педагога, реалізації випереджувальних технологій його професійної підготовки. Відповідаючи сучасним запитам у сфері освіти, майбутні спеціалісти мають удосконалюватись та зростати в особистісному та професійному планах. Адже професіоналізм учителя є інтегральною характеристикою його індивідуальних, особистісних і суб'єктивно-діяльнісних якостей, це цілісне утворення, яке дає можливість на максимальному рівні успішно вирішувати завдання, які є типовими для професії педагога. Одним із шляхів вирішення проблеми є створення кадрового педагогічного потенціалу, адекватного по своїй підготовці рівню професійної культури та інтегрованого в сучасні соціально-економічні умови життя.

Основною метою розвитку освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Актуальність даної проблеми полягає у фундаменталізації професійної підготовки майбутніх учителів в умовах європейської інтеграції, у висвітленні необхідності пошуку новітніх шляхів професійного розвитку особистості та створення сприятливих умов формування професійної майстерності.

Необхідно зазначити, що проблему підготовки вчителів в умовах європейської інтеграції розглядали в своїх роботах Я. Болюбаш, Л. Герасіна, А. Ятченко, Б. Гершунський, А. Клот, Г. Прозументовой, В. Загвязінського, В. Кременя, О. Савченко, В. Андрущенко, В. Бондаря, М. Вашуленка та ін. Однак проблема підготовки вчителів до професійної діяльності не знайшла достатнього висвітлення і тому потребує окремої уваги.

Метою даної статті став пошук нових тенденцій формування професійних якостей учителів у процесі європейської інтеграції.

Одним з пріоритетів стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави в Європейське співтовариство. За перспективною програмою розвитку, яка розрахована на десять років, Україна має узгодити та наблизити свої соціально-економічні інституції до стандартів країн ЄС та зробити їх до відповідних загальноєвропейських вимог. Саме тому ці зміни потребують невідкладного розв'язання багатьох проблем у галузі освіти. Адже думка про те, що освіта – це наймогутніше знаряддя для формування майбутнього, давно підтверджена на практиці передовими країнами Європи. Саме освіта спроможна створити кваліфіковану і творчу робочу силу, здатну брати участь у "розумовій революції", що є рушієм економіки.

Процес об'єднання Європи супроводжується формуванням спільного освітнього і наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Головна мета цього процесу – консолідація зусиль наукової та громадськості й урядів країн Європи для підвищення

конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи у суспільних перетвореннях.

Як зазначено в Державній програмі "Освіта" ("Україна ХХІ століття"), "існуюча в Україні система освіти перебуває в стані, що не відповідає вимогам, які постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства..." [1]. Важливою складовою вибору нашої держави щодо інтеграції у Європейську спільноту є входження вищої освіти України в єдиний освітній та науковий простір Європи на засадах Болонської декларації. Входження у Болонський простір є для українського суспільства важливим та необхідним через потребу підвищення ефективності та якості освіти, а також вирішення проблем конкурентоздатності українських ВНЗ та їхніх випускників на європейському та світовому ринку праці. Нові завдання, які має вирішувати українська вища школа, готуючи фахівців європейського рівня, потребує високої професійної підготовки викладачів ВНЗ, що повинні мати відповідні якості, які відповідають певним вимогам аби мати можливість готувати високопрофесійну та високоморальну особистість, конкурентоспроможну на європейському ринку праці. Освітня реформа в Україні передбачає якісно нові вимоги до професійного і кваліфікаційного рівня підготовки майбутніх викладачів у ВНЗ.

Модернізація освіти передбачає прийняття загальної системи вчених ступенів, у тому числі через затвердження додатку до диплома; сприяння європейському співробітництву щодо забезпечення якості освіти, розробку критеріїв та методів оцінки якості; усунення перешкод на шляху мобільності студентів та викладачів у межах визначеного простору. Невідповідність української системи вищої освіти (у тому числі і післядипломної) вимогам Болонського процесу пов'язана з тим, що вихідні концепції модернізації вищої освіти не були зорієнтовані на інтегрування національної системи освіти в європейський простір. Вони, більшою мірою, мали "внутрішній" характер і переважно зводилися до "прилаштування" системи вищої освіти до нових внутрішніх реалій.

Сучасна освіта має суто гуманістичне спрямування, що орієнтує на пріоритетність таких напрямів: особистісно-зорієнтоване навчання й виховання, створення однакових умов для молоді в здобутті якісної освіти, забезпечення права особистості на неперервну освіту впродовж життя.

Сучасна освіта має суто гуманістичне спрямування, що орієнтує на пріоритетність таких напрямів: особистісно-зорієнтоване навчання й виховання, створення однакових умов для молоді в здобутті якісної освіти, забезпечення права особистості на неперервну освіту впродовж життя.

Тому необхідно, щоб в Україні запанувала ера якісної, на рівні кращих світових зразків освіта, яка повинна стати доступною для кожного. За словами В. Кременя, "нам треба прагнути до якісної освіти на рівні кращих зразків освіти..." [2]. "Дуалістичний характер будь-якої національної освіти полягає з одного боку, у збереженні доброго, міцного коріння національної культури, з іншого – в адекватному оновленні, спрямованому на підготовку особистості до життя в динамічному, взаємозалежному світі" [3]. Для вищих шкіл України, які переживають ґрунтовне реформування, це може знайти своє відображення в оновлених стандартах змісту освіти національного та загальноєвропейського компонентів з урахуванням тенденції європейського і світового розвитку. Тільки адекватне бачення освітніх реалій призведе до правильних рішень, які в різних умовах забезпечать становлення високоефективної системи освіти.

У вирішенні проблем професійної підготовки вчителя в системі сучасної вищої освіти, ми можемо виділити наступні підходи:

1. Особистісно-зорієнтований.
2. Цілісний підхід до організації навчально-виховного процесу.
3. Організація технологічного та творчого підходу.

Усі ці підходи в процесі підготовки вчителів взаємозв'язані і взаємообумовлені, відіграють значну роль у підготовці вчителя, а також забезпечують високий рівень фахової підготовки, виявляючи та формуючи в процесі навчання у вищій школі творчу індивідуальність майбутнього викладача.

На сучасному етапі в колах науковців є широковживаним термін "особистісно-зорієнтоване навчання". "В основі сучасного розуміння особистісно-зорієнтованого навчання є визнання індивідуальності людини як індивіда, якому властивий неповторний суб'єктивний досвід. У рамках цього підходу має цінність відтворення майбутнім учителем не тільки суспільного, скільки індивідуального досвіду" [4].

Йдеться про переорієнтування навчання з простого засвоєння інформації на формування в умовах навчання у вищому навчальному закладі практичної особистості, тобто формування практичних навичок, умінь та досвіду для майбутньої педагогічної діяльності, вміння самостійно аналізувати процеси, що відбуваються навколо і самостійно приймати рішення.

Процес формування самодостатньої особистості передбачає зміни педагогічних технологій навчання й виховання, що включає модернізацію навчального процесу (комп'ютеризація, вивчення мов, застосування прогресивних сучасних педагогічних технологій). У вищих навчальних закладах повинні готувати фахівців, здатних до самореалізації особистості, розвитку своїх творчих можливостей та креативного мислення, які буде здатна виявляти й створювати нове, брати участь у діалозі культур.

Сучасних викладачів має характеризувати високий ступінь автономії та креативності, що проявляється з високим рівнем професійної компетенції, в таких "професійних якостях", як гнучкість професійного мислення, мобільність і адаптивність до інноваційних ситуацій у професійній діяльності. Основною метою сучасних учителів повинно стати постійне професійне вдосконалення, здатність працювати в команді, брати на себе ініціативу і відповідальність. Професія вчителя вимагає всебічних знань, професійної компетентності,

креативного та гнучкого мислення, де домінують духовно-моральні та ділові якості, а також творчого підходу до педагогічної діяльності. Головна задача вчителя – це не тільки озброєння учнів знаннями, а передача дітям всього найкращого від попередніх поколінь та застереження від суспільних недоліків та хвороб.

К. Ушинський вважав, що вчитель повинен досконало володіти системою психологічних та педагогічних знань, їх свідомо засвоювати та вміло використовувати [9].

Формування вище зазначених якостей майбутніх учителів відбуваються в процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Фундаментальна професійна підготовка розширює кругозір учителя, дозволяє бачити будь-яку навчально-виховну проблему, знаходити її рішення. Професійна підготовка представляє собою сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, його здатність практичного використання цих навичок в педагогічній діяльності. Модернізація Української освіти передбачає необхідність введення компетентного підходу освіти. Компетентний підхід у підготовці спеціалістів – це не тільки проста трансляція знань, умінь та навичок від викладача до студента, а формування кваліфікованого робітника відповідного рівня, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, вільно вододіючого своєю професією, готового до постійного професійного росту, соціальної професійної мобільності.

Але відомо, що формування системи професійних знань є співвідношенням між теоретичними та практичними знаннями. Професійна підготовка здійснюється у взаємозумовленому розвитку всіх компонентів. Ядром її є ціннісно-цільовий складник, який включає, як теоретичні так і практичні знання, що забезпечують ефективну реалізацію цілей педагогічного процесу.

О. Абдулліна цілком справедливо зауважила "підготовка вчителя – це система знань, навичок та умінь, як у педагогічній теорії так і в навчальній практиці, а також творчого підходу до педагогічної діяльності" [5]. Фундаментальна теоретична та практична підготовка допомагають майбутньому вчителю осмислювати сутність педагогічних явищ та закономірностей формування особистості; визначити стратегію і тактику практичних дій при розв'язанні кожного з педагогічних завдань; переводити теоретичні ідеї у площину практичних дій [6].

Підводячи підсумки ми можемо стверджувати, що всі вище зазначені професійні якості майбутніх учителів повинні формуватись в процесі навчання у ВНЗ. Але сучасна система вищої освіти недостатньо ефективна для реалізації цих якостей у студентів. Тому виникає потреба в подальшому поглибленні питання про розвиток та удосконалення системи професійної підготовки вчителів.

Отже, ми можемо зазначити, що основою для формування вчителя нового покоління є зміни в змісті вищої педагогічної освіти, які передбачають його фундаменталізацію, гуманітаризацію, гуманізацію і диференціацію, а також розробку і реалізацію інноваційних технологій. Також необхідно акцентувати увагу на необхідності зміни в характері підготовки вчителя, його загальнопедагогічної і предметної підготовки, яка покликана розвивати у студентів професійне мислення, формувати професійні навички та уміння, забезпечуючи його готовність до роботи в школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) – К.: – Райдуга, 1994 . – 61 с.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). Національна доктрина розвитку освіти. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
3. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – 150 с.
4. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів // Початкова школа, 2001. – № 7 – С 3.
5. Абдулліна О.А. Загально педагогічна підготовка вчителя в системі вищої освіти. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
6. Антонова О.Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: Монографія. – Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2004. – 270 с.
7. Герасіна Л.М., Ягченко А.Д. Вища школа: реформування в демократичному суспільстві: Навчальний посібник. – Харків: Арта, 1998. – 276 с.
8. Болюбаш Я.Я. Педагогічна освіта в Україні на шляху реформування: Допрофесійна педагогічна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми "Вчитель". – Дніпропетровськ, 1998. – 129 с.
9. Ушинський К.Д. Три елементи школи.: Твори в 6 т. – К., 1954. – Т. 1. – 348 с.

Матеріал надійшов до редакції 13.12. 2007 р.

Полищук Л.П. Подготовка учителя в условиях европейской интеграции.

В статье рассматриваются предпосылки фундаментализации профессиональной подготовки и становления учителя нового поколения, формирования высокопрофессиональной личности в условиях европейской интеграции, повышение эффективности и качества образования и поиск новых форм и методов совершенствования профессионального мастерства будущих учителей в процессе обучения в высших учебных заведениях.

Polischuk L.P. The Preparation of a Teacher in the Conditions of European Integration.

The article deals with the fundamentalization of the new generation teacher's professional preparation and highly professional personality formation in the conditions of European integration, the education effectiveness and quality improvement and the search of the new forms and methods of the future teachers' professional formation in the process of studying at higher educational institutions.